

Yükseköğretim Finansman Politikasında Yeni Bir Yaklaşım: Maliyet Paylaşımı

A new approach in higher education finance policy: cost sharing

Filiz Gölpek

Gazikent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonomi Bölümü, Gaziantep

İletişim / Correspondence:

Yard. Doç. Dr. Filiz Gölpek
Gazikent Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ekonomi Bölümü
Hasan Kalyoncu Kampüsü
Havaalanı Yolu 8. km
27410 / Şahinbey / Gaziantep
Tel: 0342 211 80 80/1326
e-posta: filiz.golpek@gazikent.edu.tr

Özet

Bireylerin kazanma kapasiteleri ve iktisadi büyüme üzerinde eğitimin güçlü bir etkisinin bulunduğu konusunda görüş birliği içinde olan iktisatçılar, insana beşeri sermaye olarak yaklaşmışlardır. Bu yaklaşıma, uluslararası standartlardaki bir eğitim hizmetinin üretilmesi için büyük fiziki sermaye yatırımları ile niteliği yüksek beşeri sermaye yatırımlarını artırmıştır. Bu artış, geniş ölçekli eğitim yatırımları için sağlam ve sürekli mali kaynakların bulunmasını büyük önem ve öncelikli hale getirmiştir. Özellikle, iktisadi büyüme sürecinin hızlandırılması gerektiği gelişmekte olan ülkelerde kaynakların akılcı kullanımı büyük önem taşımaktadır. Yaşanan iktisadi krizler de eğitimin ağır maliyetini hafifletmek için yolların aranmasına neden olmuştur. Bu yollardan biri, yükseköğretim maliyetlerinin karşılanmasının kamu kaynaklarından bireylere kaydırılması şeklindedir. Buna göre, yükseköğretim hizmetinden birinci derecede yararlanan bireylerin ileride elde edeceği kazançlarına göre harcamalara katılması gerekir. Böyle bir tezi savunmanın etkinlik ile ilgili gerekçesi de vardır. Bu gerekçeye bağlı olarak, bu çalışmanın amacı, yükseköğretim finansman politikasında maliyet paylaşımını sağlayacak teknik bir çerçeve sunmaktır. Çalışmada önce, genel olarak, yükseköğretim finansman politikası ele alınmakta, daha sonra kavramsal çerçevede maliyet paylaşımı yöntemlerine kısaca değinilmektedir. Sonuç kısmında, bu çalışmanın amacına yönelik olarak önerilen yöntemlerden en uygun olanının hangisi olduğu konusunda genel bir görüş ortaya konulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Etkinlik, finansman, maliyet paylaşımı, yükseköğretim.

Abstract

Education is a powerful influence on individuals' earning capacity and economic growth in the consensus of economists, as a human approach to human capital. This approach is an educational service of international standard production, large investments in physical capital and human capital investments have increased the quality high. This increase for large-scale investments in education to have a solid and continuous financial resources has become of great importance and priority. In particular, the process of economic growth in developing countries, rational use of resources is of great importance. In the economic crisis, the heavy cost of education has led to look for ways to alleviate. This is one of the ways, the higher the costs met from public funds is shifting to individuals. Accordingly, the higher education service revenues compared to expenditures of individuals have to be taken advantage of the first degree. There are also about the justification for such events in the defense of a thesis. Depending on this justification, the purpose of this study will provide a technical framework for higher education finance policy is to provide cost sharing. Before the study, in general, the higher education finance policy are discussed, and then briefly addressed the conceptual framework, cost sharing methods. At the conclusion of this study is the most suitable one for the purpose of the proposed methods, which have been revealed to be a general result.

Key words: Cost sharing, efficiency, finance, higher education.

Yükseköğretim Dergisi 2011;1(1):25-33. © 2011 Deomed

Geliş tarihi / Received: Ocak / January 2, 2011; Kabul tarihi / Accepted: Şubat / February 28, 2011;

Online yayın tarihi / Published online: Nisan / April 5, 2011

Kıt kaynakların alternatif yatırım alanları arasında dağılımı toplumların amaçlarına ve bu amaçlara ilişkin tercihlerine göre çözümlenir. Bu alternatif yatırım alanları arasında eğitimin özel bir yeri vardır. Eğitim; bir taraftan bireylerin gelecekteki üretim ve kazanma kapasitelerini belirle-

mekte, diğer taraftan iktisadi büyüme ve gelişme üzerinde önemli etkilere sahip olmaktadır. Bu etkiler, bir taraftan eğitim sistemlerinin ve bunun alanını genişletilmesinin yanı sıra daha fazla kaynağın eğitime tahsis edilmesine neden olmaktadır. Eğitime daha fazla kaynağın tahsis edilmesi, kronik bütçe açık-

ları yaratmaktadır. Bütçe açıkları karşısında ise, eğitim finansmanında etkinliği de gözetilen çözüm önerilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çözüm önerilerinden en önemlisi, oldukça maliyetli olan yükseköğretim kademesinde maliyetlerin paylaşımını sağlayacak yeni yöntemlerin araştırılmasına neden olmaktadır.

Bu yöntemlerden birisi, özellikle yükseköğretimde kazanç (getiri) verilerinin dikkate alınması ve buna göre eğitim maliyetinin en yüksek getiriyi elde edecek kesim tarafından karşılanması, yükün bütün vergi mükelleflerinden büyük ölçüde hizmetlerden faydalananlara kaydırılmasıdır. Buna göre, yükseköğretim hizmetinden birinci derecede faydalanan bireylerin ileride elde edeceği gelirlerine göre maliyete katılması, ödeme gücü olmayanların ise kamusal olarak desteklenmesi gerekir. Daha açık bir ifadeyle, bu yöntem, eğitim maliyetlerini şu anda karşılayamayacak alt gelir gruplarına ait olanların veya daha sonra ödemek isteyen öğrencilerin, bir ücret geliri elde ettikten sonra ödemek koşuluyla finansal kurumlardan kredi alabilmeleri esasına dayanır.

Yükseköğretimde Finansman Politikası ve Etkinlik

Dünyada, 1970'li yıllarda etkili olan eğitim harcamalarının kamusal kaynaklardan karşılanması anlayışına karşılık, 1980'li yılların başında bu konuda ciddi kaynak sıkıntılılarıyla yüz yüze gelinmiştir. Bu sıkıntı, gelişmekte olan ülkelerde hissedilmekle birlikte, refah devleti krizi ile gelişmiş ülkelerde de görülmüştür. Kronikleşen bütçe açıkları veri iken, eğitim hizmetlerinin ücretsiz ya da buna yakın sunulması devam ettirilemez bir uygulama olacaktır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eğitime ayrılması gereken kaynak miktarının giderek artması bütçe sınırlamalarını ağırlaştırmakta ve bir finansman krizine yol açma eğilimi taşımaktadır. Böyle bir sonuç birçok ülkede "refah devleti krizi" olarak adlandırılan krize yol açmıştır. Eğitim hizmetlerinin maliyetleri arttığı için bu hizmetlerin belli bir düzeyde sürdürülebilmesi, halkın giderek daha fazla vergi ödemesini gerektirmiştir. Bu durum, kamu kesiminin verdiği hizmetleri önemli ölçüde azaltmak zorunda kalmasına yol açmıştır (Aslan, 1998, s. 348).

Hizmet maliyetlerindeki sürekli artışlar, kamusal hizmetlerdeki genişlemenin sonunu da getirmiştir. Böyle bir kriz, 80'li yıllarda ve günümüzde, birçok kamu hizmeti için söz konusu olduğu gibi eğitim hizmetlerinde de piyasa mekanizmalarına dönüş tartışmalarını alevlendirmiştir.

Gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde, yükseköğretim olan talep sürekli artmıştır. Talep artışına rağmen, sınırlı kamu kaynaklarının eğitimin

yanında alt yapı, haberleşme, ulaştırma gibi önemli ihtiyaçlara tahsis edilmesi de önemlidir. Kamusal finansman yöntemiyle artan eğitim talebine cevap vermenin mümkün olmadığı ve bütçe üzerindeki artan baskının hafifletilemeyeceği açıktır. Bu nedenle, aralarında eğitim ve sağlık hizmetlerinin de bulunduğu yüksek sübvansiyonlu mal ve hizmet maliyetleri içindeki hükümet paylarının azaltılması yönünde artan bir baskı söz konusu olmuştur.

Bu baskıları karşılamaya yönelik girişimler, yaygın bir şekilde "yapısal uyum politikaları" olarak adlandırılmıştır. Bu tür bir politika, ödeme yükünün büyük bir kısmının hizmetten faydalananlara kaydırıldığı "maliyet paylaşımını" veya "maliyete katılmayı" öngörür. Eğitimle ilgili olarak bu tür bir politikanın ilk hedefinin, hem pahalı olması hem de gelecekte elde edilecek yüksek kazançlar nedeniyle yükseköğretim olacağı açıktır.

Literatürde, yükseköğretimin ücretsiz veya çok yüksek sübvansiyonlu olmasının talebi önemli ölçüde artırdığına dair önemli deliller bulunmaktadır. Bu durum, fiyatı sıfır veya çok düşük olan bir malın veya hizmetin talebinin marjinal faydası sıfır veya sıfıra çok yakın oluncaya kadar artacağı biçimindeki basit bir iktisat kuralıyla ilişkilidir. Ancak, kamu kaynaklarının sınırlılığı göz önüne alındığında birçok ülkede eğitim talebi, özellikle yükseköğretime olan talep tamamıyla karşılanamamaktadır. Eğitim arz ve talebinin, ekonomi kuramında yer alan arz-talep ve fiyat dengesine göre belirlenmesi de zor görünmektedir.

Bu nedenlerle hükümetler, bireylerin çeşitli yollarla eğitimin finansmanına daha fazla katkıda bulunmalarını sağlayacak ve doğrudan kamusal finansman yerine piyasa güçlerine duyarlı finansman biçimleri olan özel okullar gibi tedbirleri almaya başlamışlar, yeni öneriler getirmişlerdir. Bu alandaki öneriler, eğitim finansmanında yeni yaklaşımların doğmasına neden olmuştur. Bu yeni yaklaşımlar, devleti temel finansman kaynağı olmaktan çıkarmak, piyasa güçlerine duyarlılık, eğitim hizmetlerinden yararlananların maliyete katılmalarını sağlamaktır.

Maliyet paylaşımı

İktisatçılar, eğitimciler ve politikacılar uzun süre, devlet tarafından yönlendirilen bir sistemin piyasa tarafından harekete geçirilen bir finansman sistemine dönüştürülmesi amacıyla çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu yöntemler şu şekilde sıralanabilir:

- Özel üniversitelerin yaygınlaştırılması
- Öğrencilerden öğrenim ücreti alınması
- Eğitim kuponları
- Üniversitelerin gelir yaratan işletmelere sahip olmaları

- Bağışlar vb. özel katkılardan yararlanılması
- Öğrencilerin istihdamı ve yükseköğretime yönelik fonların oluşturulduğu ulusal burs programları
- Öğrenci kredileri, mezuniyet vergileri ve bordro vergileri gibi ertelenmiş maliyete katılma yöntemleri,
- Yerel olarak sağlanan işgücü ve aynı yardımlar
- Özel ve kamu kesimi kuruluşlarıyla öğrenci sponsorluğu, danışmanlık, ücretli stajyerlik türünden sözleşmeler ve anlaşmalar yapılması.

Bu alternatif finansman yöntemlerinden önemli ve tartışmalı olarak gördüğümüz bazıları üzerinde durulacaktır.

Özel Üniversitelerin Yaygınlaştırılması

Dünyada bir yandan refah devletinden uzaklaşma eğilimleri yaşanmaya başlanmış, öte yandan çağ nüfusunun artmasıyla yükseköğretimde talep artışı görülmüştür. Bu gelişmeler, devletin yegâne hizmet sunan bir pozisyondan uzaklaştırılmasını ve hizmetin sunulmasında özel kaynakların payının artırılmasını gündeme getirmiştir. Yine bu gelişmeler, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak farklı nitelikte özel yükseköğretim kurumlarının sayısını hızla artırmıştır.

1980'li yıllardan başlayarak refah devleti krizinin ortaya çıkmasıyla birlikte yükseköğretim kurumlarının sayısının artırılmasında özel birikimlerden de yararlanma eğilimi güç kazanmıştır. Bu eğilim, eğitim kurumlarının fon kaynaklarında bir çeşitliliğe yol açmış ve özel sektörden elde edilen kaynaklar yükseköğretim finansmanında önemini artırmıştır.

Bu gelişmeler, eğitim sisteminde özel yükseköğretim kurumlarının sayısını artırmış ve özellikle 1990'lı yılların başından itibaren, uzak doğu ülkeleri ile eski sosyalist ülkeler olan Çin, Hindistan ve Rusya'da özel üniversiteler açılmaya başlanmıştır. Sadece kamu kaynakları ile yükseköğretimini finanse edemeyen hemen tüm gelişmekte olan ülkeler de bu politikayı benimsemek zorunda kalmış ve sonuç olarak günümüzde birçok ülkede kamu ve özel üniversitelerden oluşan ikili bir yükseköğrenim yapısı ortaya çıkmıştır.

Özel yükseköğretim kurumlarının sayısının artmasına neden olan faktörlerden belki de en önemlisi, ortaöğretim seviyesinden mezun olan öğrenci sayısıdır. Yükseköğretim çağ nüfusunun temelini oluşturan bu kesimin sayısının artması yükseköğretim talebini artırmıştır. Bu artış karşısında kamu üniversiteleri kapasitelerini finansal zorluklar nedeniyle artıramamıştır. Bu durum, yükseköğretim hizmetinin özel sektör tarafından da verilmesine neden olmuştur.

İsveç'te 1960-1997 döneminde yükseköğretim kurumlarında önemli bir talep artışı görülmüş, kamu yükseköğretim

kurumları bu artışı karşılayamamıştır. Bu gelişme karşısında hükümetler, paralı eğitim veren özel yükseköğretim kurumlarının açılmasına izin vermiştir (Kjellström ve Regner, 2003, s.336-338). Benzer gelişme Japonya'da da görülmüş, ortaöğretim mezunlarının %100'e yakın bir kısmı yükseköğretim kurumlarına başvurmuştur (Yonezawa ve ark., 2002, s. 373-381).

Dünyanın birçok ülkesinde özel üniversiteler kendi yükseköğretim sistemleri içinde önemli paylara sahip olmuştur. Bu konuda Güney Kore %80'lik bir oranla başı çekerken Japonya, Belçika ve Hollanda gibi bazı gelişmiş ülkelerde söz konusu oranın %63 ile %76 arasında değiştiği görülmektedir (YÖK, 2000, s. 67). Bu oran, OECD ülkelerinde ortalama olarak iki yıllık programlarda %13.7; dört ve daha fazla yıllık programlarda %11.4'dür. Türkiye'de ise, bu oran sırasıyla %1.2 ve %4'dür (OECD, 2004, s. 57).

Bu sonuçlar, aynı zamanda, dünya genelinde özel yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrencilerin toplam yükseköğretim öğrencileri içindeki oranının da arttığı anlamına gelmektedir. Bu oran 1985'de yaklaşık %18; 2009 yılında %30'dur. Özel yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrenci sayılarının toplam öğrenci sayılarına oranı hem gelişmiş (Japonya %76, Belçika %63) hem de gelişmekte olan ülkelerde (Şili %58, Endonezya %60, Hindistan %75) yüksektir. Avustralya'da özel yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrencilerin oranı %33, İtalya'da %12'dir (OECD, 2010).

İspanya'da son yirmi yılda 17 özel üniversite kurulmuş (Marcos, 2008, s. 551), Arjantin'de son on yılda özel yükseköğretim kurumlarının payı %4.4 artmıştır (Hans, 2007, s. 75). Japonya'da 1998 yılında öğrencilerin yaklaşık %79'u, 2006 yılında da yaklaşık %89'u özel yükseköğretim kurumlarına kayıt yaptırmıştır (Asonuma, 2008, s. 110). Türkiye'de 2008-2009 eğitim-öğretim döneminde üniversitelerde kayıtlı yaklaşık 2.740.000 öğrencinin 180.000'i vakıf üniversitelerine kayıt yaptırmıştır (MEB, 2010, s. 7; ÖSYM, 2010).

Gelişmiş ülkelerdeki özel yükseköğretim kurumları daha çok, kar amacı gütmeyen vakıflar tarafından kurulmuş, yüksek prestijli araştırma üniversiteleri niteliğine sahip kurumlardır. Bu kurumların harcamalarının çoğu kamusal kaynaklarla karşılanmaktadır. Özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da, özel yükseköğretim oldukça iyi yapılmış ve kalite açısından devletin yükseköğretim kurumlarıyla rekabet edecek düzeye gelmiştir. Bazen, örneğin ABD, Belçika ve Hollanda'da bu kurumlar, devlet kurumlarıyla aynı ölçüde tutulmaktadır ve kamu kaynaklarından sübvansiyon edilmektedir.

ABD'de 1980'de bu kurumlara ödenen sübvansiyon tutarı özel yükseköğretim kurumunun gelirinin %20'sini oluştururken, 2007'de %16'sını oluşturmuştur (Chevaillier ve Eicher, 2008, s. 91). Almanya'da daha çok küçük çapta olan özel mes-

lek yüksekokulları bulunmaktadır. Bu okullar, eğitim verdikleri bölümlerde kaliteyi ön plana çıkardıkları için öğrenci başvurularını değerlendirirken çok seçici davranmaktadırlar. Birçok bölüm, kontenjan ile sınırlıdır (TED, 2005).

Gelişmekte olan ülkelerde ise, özel yükseköğretim kurumları, daha çok kar amacı güden kısa süreli mesleki ve teknik eğitim kurumları niteliğindedir. Bu ülkelerin çoğunda kamu sübvansiyonları, özel eğitim kurumlarının önemli gelir kaynağıdır. Bağışlar da söz konusu olmakla birlikte önemli büyüklükte değildir. Özel yükseköğretim kurumlarının finansal kaynaklarının önemli bir kısmının kamu sübvansiyonlarından sağlanması öğrenim ücretlerini düşürmektedir. Bu durum, özel okullarda eğitim görmeyi olanaklı hale getirmiş, özel üniversitelerin kendi yükseköğretim sistemleri içindeki payını artırmıştır (■ Tablo 1).

Buna göre, 1985 yılında; Brezilya, Kolombiya ve Dominik Cumhuriyeti'nde yükseköğretim kurumuna kayıtlı öğrencilerin toplam sayısının %40 ile %75 kadarı özel yükseköğretim kurumlarında bulunmaktadır. 2005 yılında bu üç ülkeye Şili, El Salvador, Nikaragua, Paraguay ve Peru dahil olmuştur. Benzer şekilde, 1985-2005 döneminde hemen her ülke bir üst dilime dâhil olmuştur. Bu dönemde, %20-30'luk kayıt diliminde yer alan Arjantin ve Guatemala'da, %10-20'lik dilimde sadece Honduras'da, %10'dan daha az dilimindeki ülkeler olan Bolivya, Küba, Panama ve Uruguay'da özel yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrenci sayısında bir artış olmamıştır.

Özel yükseköğretim kurumları, kamu kaynakları dışında özel kaynakların da sağlanmasına imkân verdiği için finansman krizinin çözümüne yol açacaktır. Yükseköğretimin oldukça maliyetli olması yükseköğretime olan talebi düşürecektir. Özel okullar, hem talebin düşmesini, hem de yüksek gelir gruplarına ait bireylerin eğitim maliyetlerine katılmasını sağlayacaktır. Eğitim hizmetlerinin piyasa şartlarında sağlanması, bu hizmetlerden sadece öğrenim ücretlerini ödeyebilenlerin faydalanacakları varsayımına dayanmaktadır. Ancak bu varsayım, düşük gelir gruplarına ait bireylerin yükseköğretim hizmetlerinden faydalanamayacağı anlamına da gelmektedir. Bu ise, piyasa çözümünün tek başına yeterli olmadığını açıkça göstermektedir.

Öğrenim Ücretleri

Öğrenim ücretleri, bir öğrencinin yükseköğretim kurumunda okuduğu sürece ödeyeceği tutardır. Bu yolla, öğrencinin yükseköğretimin maliyetine katılması amaçlanır.

Birçok ülkede kamu ve özel kurumlara, programlara, sene tekrarına göre değişebilen farklı öğrenim ücretleri uygulamaları yoluyla öğrencilerin yükseköğretim maliyetlerine katılması sağlanmaktadır. 1980'lerde bazı ülkelerde ya öğrenim ücreti uygulamasına yeni geçilmiş ya da mevcut olan öğrenim ücretleri artırılmıştır.

■ **Tablo 1.** 1985-2005 dönemi Latin Amerika'da özel yükseköğretim kurumlarına kayıt oranları (%)

Toplam Kayıt Oranları (%) 1985 Yılı				
45-75	30-40	20-30	10-20	10'dan daha az
Brezilya Kolombiya Dominik Cumh.	Şili El Salvador Peru	Arjantin Guatemala Paraguay Meksika Nikaragua Venezüella	Costa Rika Ekvator Honduras Uruguay	Bolivya Küba Panama
Toplam Kayıt Oranları (%) 2005 Yılı				
45-75	30-40	20-30	10-20	10'dan daha az
Brezilya Kolombiya Dominik Cumh. Şili El Salvador Nikaragua Paraguay Peru	Venezüella	Arjantin Guatemala Costa Rika Ekvator Meksika	Honduras	Bolivya Küba Panama Uruguay

Kaynak: Hans, W. (2007). Internationalization of higher education in Argentina, USA: World Bank, p. 42

Mevcut olan öğrenim ücreti miktarının artırılması özellikle İspanya, Hollanda, Belçika ve İrlanda'da görülmüştür. 1990'larda öğrenim ücreti uygulamasına Portekiz, İskoçya, İtalya ve İngiltere'de, 2000'de de Avustralya'da geçilmiştir. Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde ise zaten böyle bir uygulama mevcuttur. Portekiz, İrlanda, Avustralya ve İskoçya'da sadece belirli kategorilerde yer alan öğrencilerin öğrenim ücretinden ya muaf tutulması ya da eğitim kredisi kullanılarak öğrenim ücreti ödemelerinin mezuniyet sonrasına ertelenmesi söz konusu olmuştur. İrlanda'da yükseköğretimde eğitim süresini uzatan öğrenciler yani sene tekrar eden ya da dönem dersini tekrar alan öğrenciler daha yüksek öğrenim ücreti ödemektedirler (Chevailles ve Eicher, 2008, s.93).

Öğrenim ücretleri, Avustralya'da kamu yükseköğretim kurumlarında kayıtlı bir öğrenci için ortalama 2400 ABD doları, özel yükseköğretim kurumlarında ise 7654 ABD dolarıdır. İtalya'da, kamu yükseköğretim kurumunda kayıtlı bir öğrenci için 770 ABD doları, özel kurumda 2000 ABD dolarıdır. Japonya'da bu ücretler sırasıyla 1780 ve 5403 ABD dolarıdır (OECD, 2009).

Türkiye'de 2008-2009 eğitim-öğretim döneminde vakıf üniversitelerinde örneğin tıp fakültelerinde kayıtlı bir öğrenci, yıllık 17,000 TL-35,000 TL arasında değişen miktarlarda öğrenim ücreti ödemiştir. Aynı dönemde, kamu üniversitesindeki bir öğrenci 547 TL öğrenim ücreti ödemiştir (MEB, 2010; Resmi Gazete, 2009).

Öğrenim ücretleri sadece kamu ve özel kurumlara göre değil, aynı zamanda farklı programlara, öğrencinin ait olduğu gelir grubuna, sene tekrarına, eğitim politikalarına ve demografik faktörlere göre de belirlenebilmektedir.

İspanya'da üç veya daha fazla çocuklu aileler, kamu üniversitelerinde öğrenim ücretinin %50'sini ödemektedir. Beş ya da daha fazla sayıda çocuğu olan aileler ise herhangi bir ödemede bulunmamaktadır. Bu koşullar altında, öğrencilerin yaklaşık %13'ünün öğrenim ücretlerinin sadece yarısını ödedikleri tahmin edilmektedir (Mora ve Garcia, 2007, s. 101-105).

Ayrıca İspanya'da, farklı bölgeler ve programlar arasında farklı öğrenim ücretleri alınmaktadır. 1993-1994 döneminden itibaren yıl tekrar eden öğrencilerden öğrenim ücreti, öğrencinin tekrar ettiği her yıla göre hesaplanmaktadır: Öğrenim ücretleri, öğrenciler ikinci kez kayıt olduklarında %45, üçüncü ve daha fazla kez kayıt olduklarında da iki katı kadar alınmaktadır. Özel yükseköğretim kurumlarında öğrenim ücretleri, sosyal bilimler alanında, kamu yükseköğretim kurumlarında belirlenen öğrenim ücretinin beş ya da on katı kadar alınmaktadır (Marcos, 2008, s. 545).

Türkiye'de, öğrenim ücretleri normal sürelerinde mezun olmayan öğrenciler için bir yıl gecikme halinde %50, ikinci yıl gecikme halinde %100 artırılmaktadır. Öğrenim ücretleri sadece sene tekrarına göre değil, bölüme, eğitim diline, bölümün I.-II. öğretim olmasına veya lisans-yüksek lisans programı olmasına göre değişebilmektedir (YÖK, 2005).

Almanya'da (1997) yüksek talep gören (örneğin işletme ve bilgisayar gibi) programlarda eğitim süresini uzatan öğrenciler her eğitim dönemi için için fazladan 1,000 DM ödemişlerdir. Bununla birlikte, talebin az olduğu diğer programlarda eğitim süresini uzatan öğrenciler normal eğitim süresini uzatsalar bile normal öğrenim ücretine tabidirler (Chevailler ve Eicher, 2008, s. 97).

Macaristan'da iki tür eğitim programı kabul edilmiş, birinci programda, bütün harcamaları kamu tarafından finanse edilenler, ikinci programda öğrenim ücretinin alınması gerekenler yer almıştır. Latin Amerika Ülkeleri, Hindistan, Sahra Afrika-sı'nda Uganda, Güney Afrika ve Nijerya gibi ülkelerde ise okullara başvuran adaylar arasından en başarılı öğrenciler ücretsiz okullara kayıt yaptırırken, diğerlerinden oldukça yüksek öğrenim ücretleri alınmıştır (Chevailler ve Eicher, 2008, s. 99).

Avustralya'da yükseköğretim kurumlarında en yüksek öğrenim ücretinin alındığı programlar tıp ve ilgili bilim dalları olmuştur. Ancak, bu ücreti ödeyemeyecek durumda olan alt gelir grubuna ait öğrencilere devletin garantörlüğünde emek piyasasına girdikten sonra ödemek koşuluyla bankadan eğitim kredisi kullanılmıştır (Chapman ve Ryan, 2006, s. 495-512).

Portekiz'de öğrenim ücretleri sadece yüksek lisans ve doktora programları için alınmaktadır. Öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını gözetmeksizin en düşük maaşa denk gelecek şekilde öğrenim ücreti 56,700 Pte olarak belirlenmiştir. Özel yükseköğretim kurumlarında ise, öğrenim ücreti kuruma ve derslere göre değişen miktarlarda olmak üzere aylık olarak 26,500-46,400 Pte arasında alınmaktadır (Oliveira ve Pereira, 2009, s. 111-120).

Ancak, öğrenim ücretinin ya çok düşük alınması ya da hiç alınmaması gibi bir politikanın izlenmesi eğitimin tüm seviyelerinde olumlu etki yaratabilir. Bu konuda yapılan ampirik çalışmalarda, öğrenim ücretleri artarsa kayıt oranlarının azaldığı, öğrenim ücreti azalırsa kayıt oranlarının arttığı görülmüştür.

Örneğin Bostwana'da, eğitimin ilk-orta öğretim seviyelerinde öğrenim ücreti kademeli olarak kaldırılmış ve yükseköğretimde kredi sistemi uygulamasına geçilmiştir. Bunun bir sonucu olarak tüm eğitim seviyelerinde kayıt oranları artmış, 1991-1997 döneminde yükseköğretimdeki kayıt oranı %3'den %6'ya yükselmiştir (Siphambe, 2006, s. 293).

ABD'de, 2001-2002 eğitim döneminde seçilmiş okullarda okul ücretleri ile gelir diliminin birlikte değerlendirildiği ampirik bir çalışmada, orta gelirli aileden gelen bir öğrencinin ortalama olarak okul ücretinin sadece %34'ünü ödeyebileceği görülmüştür (Rozada ve Menendez, 2002, s. 348).

Bir başka çalışmada, ABD'de 2000-2003 eğitim döneminde aile geliri 12,000 ABD doları olan öğrenciler için öğrenim maliyeti konusunda hipotetik olarak yapılan hesaplama göre, öğrenim ücretinin 100 dolar artması, 18-24 yaş arası kayıt oranlarını %1 oranında azaltmıştır. 3,420 dolar olan ortalama yükseköğretim maliyetine göre öğrenim ücretlerinin 100 dolar artırılması kayıt oranlarını %0.75 azaltmıştır (Noorbakhsh ve Culp, 2006, s. 278).

Öğrenim ücretleriyle ilgili uygulamaların sonuçları tartışmalıdır. Bu politika, belirli bir ücreti ödeyenlerin çeşitli düzeylerdeki eğitim kurumlarına kayıt yaptırabilmeleri biçiminde uygulanırsa, sonuç alt gelir gruplarına ait bireylerin yükseköğretim hizmetinden yararlanamayacağı biçiminde ortaya çıkar. Bu ise, yükseköğretim finansmanında sadece öğrenim ücretlerinin artırılmasının veya azaltılmasının tek başına bir çözüm olmadığını açıkça göstermektedir.

Eğitim Kuponları

Eğitim kuponları yöntemi, devletin her bir yükseköğretim öğrencisi için ödemekte olduğu kaynağın, tercih edecekleri bir devlet üniversitesinde veya özel üniversitede kullanılmak üzere öğrencilere ve/veya ailelerine verilmesidir. Öğrenciler, tercih ettikleri ve üniversite giriş sınavı veya başka bir eleme

mekanizmasından geçerek kaydolma hakkı kazandıkları bir üniversite programı için devletin kendilerine verdiği parayı öğrenim ücretini karşılamaya yetecek tutara tamamlayarak söz konusu üniversiteye vereceklerdir. Böylece, kupon yöntemi, kamu finansmanının doğrudan yükseköğretim kurumlarına aktarıldığı mevcut sistemin yerini alabilir.

Bir başka deyişle, devletin zaten harcamakta olduğu bir tutarın devlet veya özel sektör tarafından arz edilen bir hizmetin satın alınmasında kullanılması konusunda ailelere tercih hakkı verilmesidir (Stiglitz, 1994, s. 275). Bu yolla, finansmanı devlet sağlamakla beraber, hizmet kamusal veya özel kurumlardan sağlanmış olacaktır. Böylece, devlet üniversiteleri ve özel üniversiteler, devlet tarafından sağlanan bu kaynakları kapmak için rekabete girecekler ve piyasa şartlarına daha duyarlı hale geleceklerdir. Pahalı ve kalitesiz hizmet sunan üniversitelerin programlarına olan talep azalacak, diğerlerine ise artacaktır. Bunu mümkün kılan şey, her iki kesimdeki üniversitelerin tüketici tercihlerini ve piyasa koşullarını daha fazla dikkate almak zorunda olmalarıdır.

Friedman'ın eğitim kuponları önerisinden başka bir şey olmayan bu yöntem, kamu ve özel üniversitelerde ciddi bir rekabet ortamı yaratabilmek için uygulanabilir. Böylece kamu kaynakları alternatif yatırım alanları arasında optimum bir biçimde tahsis edilmiş olur. Devlet, herkese tercih edeceği okulun masraflarının en azından bir kısmını karşılayacak kadar ödeme yapacağından, yetenekli fakat düşük gelirli ailelere mensup öğrencilerin finansman sorunları da çözülmüş olur. Devletçe yapılan ödemeleri öğrenim ücretlerine tamamlamak amacıyla aileler ilave ödemeler yapacakları için yöntem, alternatif özel finansman kaynaklarını da harekete geçirecektir.

Ayrıca, yöntem, gelire göre farklılaştırılarak uygulanabileceği için düşük gelirli aileler lehine katkıda bulunacak, düşük sosyo-ekonomik statüdeki bir öğrencinin eğitimini devam ettirmesini sağlayacaktır. Eğitim kuponu elde eden aileler, okul seçiminde daha dikkatli davranacak, çocuklarını, kısa süreli programlar yerine uzun süreli programlara kaydettirme esnekliğine de kavuşacaklardır (Wolfe ve Scrivner, 2003, s. 113-135).

Kupon yönteminde, üniversitelerin belli bölümlerine kabul edilen öğrencilere, değeri bölümlere göre değişebilecek kuponlar verilebilir. Hatta kupon değeri, teşvik edilmesi istenen bölümler için artırılabilir, değeri bölümlere göre değişebilen kupon sisteminin uygulanması, etkin olmadığına inanılan bölümün kapatılması için kullanılabilir. Daha açık bir ifadeyle, talebin azaltılmak istendiği bölüm için değeri azaltılabilir, teşvik edilmek istenen bölüm için de değeri artırılabilir. Ayrıca, bu yöntem, devlet okullarını özel okullarla doğrudan rekabet etmek zorunda bırakacağı için etkinliği de sağlayabilir.

Ancak, bu yöntemin, özel okullara kamu desteğinin önemli bir şekli olduğu da kabul edilmektedir. Çünkü öğrenci, bu kuponu okula verecek ve devlet sonradan okula sabit bir para miktarı ödeyecektir. Gelire göre farklılaştırılsa bile bu yöntem, zengin ve fakir ailelerin çocuklarının ayrı okullara gittiği sosyal ve ekonomik bakımından daha da tabakalaşmış bir topluma yol açacaktır. Bu sonuçlar, eğitim kuponları yönteminin maliyet paylaşımını sağlayamayacağı, alt gelir gruplarına ait bireylerin daha iyi eğitim almalarının bir garantisi olmayacağını açıkça göstermektedir.

Öğrenci Kredileri

Öğrenci kredileri, eğitim hizmetlerinden yararlanmanın maliyetine katlanma yükünün zamana yayılmasına imkân veren bir finansman yöntemidir (Psacharopoulos ve Woodhall, 1985, s.152-156). Borçlanma yöntemi olarak da bilinen uygulama, öğrencilerin, eğitim maliyetlerini karşılamak amacıyla hükümet kuruluşları, bankalar veya diğer finansal kuruluşlardan özellikle ileride elde edeceği gelire göre değişebilen krediler alabilmelerine imkân verir. Kredi alacak öğrenciler, genelde öğrenim ücretlerini şu anda ödeyemeyecek olanlar veya daha sonra ödemek isteyenlerdir. Böylece, öğrenci kredileri, alt gelir gruplarına ait öğrencilerin üniversitelere kayıt yaptırmalarına imkân verecektir.

Yükseköğretiminde kredi miktarı, örneğin Portekiz'de, öğrencilerin ve ailelerinin gelirine, kurum ile ikamet edilen yer arasındaki uzaklığa bağlı olarak, hayatını devam ettirmek ve barınmak için yeterli gelire sahip olan, fakat öğrenim ücretini ödeyecek kadar yeterli geliri olmayan öğrencilerin durumuna göre belirlenmektedir. Öğrencilerin ikamet ettiği yerin yükseköğretim kurumuna uzak olması halinde, kredi miktarlarına ulaşım ödeneği de eklenmektedir. Öğrenci, normal eğitim süresini uzatması durumunda da kredi imkânından yararlanabilmektedir. Bu uygulamanın sonucunda, 1994 yılında kamu yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrencilerin %12.2'sinin kredi imkânından yararlandığı, aile geliri düşük olan öğrencilerin ise kredi imkânından daha fazla yararlandığı görülmüştür (Oliveira ve Pereira, 2009, s. 112-121).

İsveç'te hükümet, öğrencilerin özel öğretim kurumlarında da eğitim almalarını sağlamak amacıyla tüm öğrencilere eğitim kredisi yoluyla finansal destek sağlamış, üniversite ile öğrencinin ikamet ettiği yer arasındaki ulaşım masraflarının bir kısmını karşılayacak şekilde öğrenci kredilerini düzenlemiştir. Bu düzenlemeyle, hükümet, öğrencilerin aile gelirlerine bağlı olarak ulaşım maliyetlerinin bir kısmını karşılamıştır (Kjellström ve Regner, 2003, s. 336-338).

ABD'de federal hükümetler, Pell bursları ve garanti edilmiş öğrenci kredileri (GSL'ler) olmak üzere iki program uy-

gulamaktadır. Alt gelir grupları için Pell bursları geri ödeme-yi gerektirmeyen, orta sınıf ailelere yönelik, GSL'ler ise geri ödenmeyi gerektiren, ancak genellikle geri ödenmeyen gelir tabanlı tahsis edilmiş kredileri sağlamaktadır. Bazı çalışmaların sonucunda Pell burslarına bağlı olarak meslek yüksekokullarına devam etme oranlarında kayda değer artışlar olduğu, iki yıllık meslek yüksekokullarına ve düşük maliyetli alternatiflerine kaydolmak yerine, dört yıllık fakültelere ve özel kurumlara gitmeyi seçme imkânı yarattığı görülmüştür (Hanushek, 1999, s. 46-49).

Öğrenci kredileri sisteminin, kamusal finansman sisteminden daha fazla adil olduğu söylenebilir. Ancak, bu sistemin, yüksek gelir gruplarından alt gelir gruplarına doğru gelirin yeniden dağıtımına ve eğitim finansmanının kamu kaynaklarından özel kaynaklara kaydırılmasına yol açmadığına dair bulgular da söz konusudur. Alt gelir gruplarına ait öğrenciler hedeflendiği halde, yüksek gelir gruplarına ait öğrencilere kredi yardımı adı altında kamu kaynaklarından mali yardım söz konusu olabilmektedir.

Örneğin Tayland'da 1996-97-98 eğitim-öğretim döneminde kamu ve özel yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrenciler üzerinde yapılan araştırmada, özel yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrencilerin kredi imkânından daha fazla yararlandığı görülmüştür (Ziderman, 2002, s. 367-380).

İspanya'da, öğrenci yardım sistemi adı altında tahsis edilen kredilerin gerçekten ihtiyacı olanlara ulaşip ulaşmadığı konusunda yapılan araştırmada, kredi alan bütün öğrencilerin neredeyse üçte birinin (%30.6) sosyal yönden avantajlı gruplara ait olduğu, düşük gelir dilimindeki ailelerden gelen öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%54.3) kredi alamadığı görülmüştür (Mora ve Garcia, 2007, s. 101).

Türkiye'de (1997) yapılan bir araştırmada, vakıf üniversitelerinde kayıtlı öğrencilerin yaklaşık %3'ünün burs ve kredi aldığı, 2008 yılında kamu üniversitelerinde kayıtlı aylık geliri yüksek öğrencilerin %30'unun kredi kullandığı görülmüştür (YÖK, 1997; MEB, 2010, s. 224).

Krediler, dar gelirli grupların yüksek risk almaktan şiddetle kaçınmalarına, borçlanmayı reddetmelerine ve böylece yükseköğretime erişimde kısıtlamalara maruz kalmalarına yol açabilir. Fakat belli başlı eğitim kredisi modelleri, özellikle gelire bağlı kredi, bu tarz risklere karşı koruma sağlamakta, dolayısıyla erişimdeki engelleyici unsurları azaltmaktadır (Calero, 1998, s. 13).

Kredi şartları, öğrencinin ileride elde edeceği gelire göre farklılaştırılabilir. Gelire göre farklılaştırılmış kredi uygulamalarının temel mantığı, yükseköğretim seviyesinin özel faydasının ortaöğretim seviyesine göre daha yüksek olmasıdır. Nite-

kim, gelişmiş ve az gelişmiş toplam 53 ülkede yapılan bir araştırmada, kazanç ve eğitim arasında kuvvetli bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Psacharopoulos ve Woodhall, 1985, s. 41).

Örneğin Arjantin'in Buenos Aires metropolitan bölgesinde 2000 yılı Mayıs ayı istihdam raporuna göre, üniversite mezunları hariç genel işsizlik oranı %15.8, üniversite mezunu işsizlerin oranı da %5.7'dir. En yüksek kazanç, bir yükseköğretim kurumundan mezun işgücüne aittir. İşgücünün, üniversiteyi tamamlamadan ayrılması durumunda aylık kazancı 236 ABD doları, tamamlaması durumunda aylık kazancı yaklaşık iki katı olan 494 dolardır (Rozada ve Menendez, 2002, s. 348-349).

ABD'de (1999) yapılan bir araştırmaya göre, ilk-ortaöğretim seviyesindeki bir işçinin yıllık toplam kazancı yaklaşık 16,808 dolar, fakülte mezununun ise yaklaşık 46,285 dolardır (Saxton, 2000, s. 2). Bu, bir fakülte mezununun, ilköğretim veya ortaöğretim mezunu bir çalışandan yılda yaklaşık 30,000 dolar daha fazla kazanmış olduğunu göstermektedir.

Bostwana'da (1999) yapılan bir araştırmada ise yükseköğretim mezunu çalışanın hiç eğitim görmemiş çalışandan kamu sektöründe yaklaşık 5 katı (sırasıyla 2842-584 Pula); özel sektörde yaklaşık 4 katı kadar (sırasıyla 2416-608 Pula) ücret geliri elde ettiği görülmüştür (Siphambe, 2006, s. 294).

Türkiye'de 1987 yılı DİE Hane Halkı Gelir Anketi verileri kullanarak yapılan çalışmada, yükseköğretim mezunu bireyin lise mezunu bireyden 2 kat daha fazla gelir elde ettiği, yükseköğretimin özel getiri oranının (%27.6), sosyal getiri oranının (%9.81) yaklaşık 3 katı olduğu görülmüştür (Türkmən, 2002, s. 56-57). 2002 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verilerine göre, lise mezunu bireyin ortalama yıllık kullanılabilir geliri 2.941.940,970 TL, üniversite mezunu bireyin ise 10.568.520,380 TL'dir (DİE, 2002). Bu konuda yapılan bir çalışmada, yükseköğretim kademesinde sosyal getiri oranı %8.5, özel getiri oranı %16.2 olarak hesaplanmıştır (Kesik, 2005, s. 220). 2005 yılı kamu personeli maaş verilerinin kullanıldığı bir başka çalışmada ise, yükseköğretim kademesinde özel getiri oranının (%40.26), sosyal getiri oranından (%32.93) yüksek olduğu görülmüştür (Gölpek, 2008, s. 272).

Eğitim finansmanında gelire göre farklılaştırılmış kredi sisteminin kabulü, özellikle yükseköğretim seviyesinde öğrencilerin gelire göre maliyete katılmasını sağlayacak ve öğrenim ücretinden daha etkili olabilecektir. Böyle bir uygulama, eğitim maliyetlerinin öğrencilerin emek piyasalarına girmelerinden sonraya ertelenmesi ve toplumla birey arasında maliyetlerin dağılımında olumlu bir adım olacaktır. Daha da önemlisi böyle bir uygulama, yükseköğretim finansmanında etkinliği de sağlayacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Kıt kaynakların alternatif yatırım alanları arasında dağılımı toplumların amaçlarına ve bu amaçlara ilişkin tercihlerine göre çözümlenir. Bu alternatif yatırım alanları arasında eğitimin özel bir yeri vardır: Eğitimin, bir taraftan bireylerin gelecekteki üretim ve kazanma kapasitelerini belirlemesi, diğer taraftan iktisadi büyüme üzerinde önemli etkilere sahip olması, eğitim hizmetlerinin finansmanında kamu kaynaklarını öne çıkarmıştır. Hükümetlerin eğitim harcamaları için önemli miktarda kaynak tahsis etmesi kronik bütçe açıklarını yaratmıştır. Bu durum, oldukça maliyetli olan yükseköğretimi yakından etkilemiş eğitim maliyetlerinin paylaşımını sağlayacak yeni yöntemlerin araştırılmasına neden olmuştur. Bu yöntemlerden en önemlisi öğrenci kredileridir.

Öğrenci kredileri, eğitim hizmetlerinden yararlanmanın maliyetine katılma yükünün zamana yayılmasına imkân veren bir finansman yöntemidir. Ertelemiş maliyete katılma olarak da bilinen bu yöntem, genelde öğrenim ücretlerini şu anda ödeyemeyecek olanlar veya daha sonra ödemek isteyen öğrencilerin, eğitim maliyetlerini karşılamak amacıyla hükümet kuruluşları, bankalar veya diğer finansal kuruluşlardan ödünç alabilmelerine imkân verir.

Daha açık bir ifadeyle, bu yöntem, eğitim maliyetlerini şu anda karşılayamayacak alt gelir gruplarına ait olanların veya daha sonra ödemek isteyen öğrencilerin istihdam edildikten sonra elde edeceği gelire borcunu geri ödemesi esasına dayanır. Fakir öğrenciler, öğrenim ücretlerini ödemek ve özel harcamalarını karşılayabilmek için gelecekte elde edecekleri gelire ödeyebilecekleri bir eğitim kredisi kullanabilirler.

Gelire bağlı kredi uygulamasının işleyebilmesi için fakir öğrencilere borç verecek finansal kurumların buna istekli olması ve devletin ödeme gücü olmayan öğrencilere garantör olması gerekir. Bu kurumlar, geri ödeme oranlarını, faiz oranının sübvansiyonları minimize edecek ve anaparanın aşınmasını önleyecek şekilde belirleyebilir ve bunlarla öğrencinin muhtemel kazancı arasındaki ilişkiyi dikkate alabilir.

Bu kurumlardan, özel getirisi yüksek olduğu düşünülen bir programa kayıt yaptıran bir öğrenci daha kolay kredi alabilir. Örneğin, tıp fakültesinde okuyacak bir öğrenci, daha yüksek kazançlar elde edeceğinden daha kolay ve yüksek miktarlarda kredi alabilir. Ayrıca bu yöntem, tıp programına kayıtlı dezavantajlı bir öğrencinin de kolaylıkla kredi alabilmesini sağlayacaktır. Bu öğrencinin teminatı, mesleğinden dolayı elde edebileceği gelirin yüksek olması, muhtemelen yüksek oranda bir ödeme planını kabul edecek olması ve geri ödeme riskinin çok düşük olmasıdır.

Ancak bu kurumlar, kazançları düşük olan meslek grupları için ya daha az miktarlarda kredi verecektir ya da hiç vermeyecektir. Bu sistemin işleyebilmesi için fakir öğrencilere borç verecek finansal kurumların buna istekli olması ve devletin ödeme gücü olmayan öğrencilere garantör olması gerekir. Kredi alabilen öğrencilerin düşük kazançlı yükseköğretim programına kayıt olması ve alınan kredilerin de geri ödenmemesi kamu kaynaklarının israf edilmesine neden olabilir. Eğer ciddi sosyal kazançlar söz konusu değilse, bazı kredi kayıplarına göz yumulabilir.

Kaynaklar

- Abbot, A. and Leslie, D. (2004). Recent trends in higher education applications and acceptances. *Education Economics*, 12(1), 67-86.
- Aslan, M. H. (2003). Türkiye’de yükseköğretimin finansmanının ekonomi politikası. *Liberal Düşünce Dergisi*, 29(7), 189-220.
- Asonuma, A. (2008). Finance reform in japanes higher education. *Higher Education*, 43, 109-126.
- Berger, M.C. and Kostal, T. (2002). Financial resources, regulation and enrollment in us public higher education. *Economics of Education Review*, 21(2), 101-110.
- Brinkman, P. T. (2000). The economics of higher education: focus on cost. *New Directions for Institutional Research*, (106), 5-14.
- Calero, J. (1998). Quasi-market reforms and equity in the financing of higher education. *European Journal of Education*, 33(1), 11-27.
- Chapman, B. and Ryan, C. (2006). The access implication: lessons from Australia. *Economics of Education Review*, 24, 491-512.
- Chevaillier, T. and Eicher, J. (2008). Higher education funding: a decade of changes. *Higher Education in Europe*, 27(1-2), 89-99.
- DİE (2002). Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi Verileri. 5 Mayıs 2004 tarihinde <<http://www.tek.org.tr/dosyalar>> adresinden erişildi.
- Fethke, A. (2005). Strategic determination of higher education subsidies and tuitions. *Economics of Education Review*, 24, 601-609.
- Gölpek, F. (2008). Adalet ve etkinlik amaçları bakımından yükseköğretimde finansman politikası: Türkiye örneği. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Hans, W. (2007). Internationalization of higher education in Argentina. USA: World Bank.
- Honushek, E. (1989). Expenditure, efficiency and equity in education the federal government’s role. *American Economic Review*, 79(2), 46-51.
- Kjellström, C. and Regner, H. (2003). The effects of geographical distance on the decision to enrol in university education. *Scandinavian Journal of Education Research*, 43(4), 335-347.
- Le Grand, J. and Robinson, R. (1984). The economics of social problems. In M. Blaug (Ed), *The economical value of education* (pp. 222-240). London: Edward Elgar Press.
- Levin, H. (1989). Economics of investment in educationally disadvantaged student. *American Economic Review*, 79(2), 52.
- Lott, J. (1992). Why is education publicly provided?: a critical survey. In M. Blaug (Ed), *The economical value of education* (Chapter 27). London: Edward Elgar Press.
- Marcos, F. (2008). Privatising higher education in Spain. *European Business Organization Law Review*, 4, 541-552.

- MEB (2010). 2009 Yılı Bütçe Raporu. Strateji Geliştirme Başkanlığı. 12 Mart 2010 tarihinde <<http://www.meb.gov.tr>> adresinden erişildi.
- Mora, J. G. and Garcia, A. (2007). Private costs of higher education in Spain. *European Journal of Education*, 34(1), 95-110.
- Noorbakhsh, A. and Culp, D. (2006). The demand for higher education: pennsylvania's nonresident tuition experience. *Economics of Education Review*, 21, 277-286.
- OECD (2004). Education at a glance. 12 Mart 2010 tarihinde <<http://www.oecd.org/bookshop>> adresinden erişildi.
- OECD (2009). Education at a glance. 12 Mart 2010 tarihinde <<http://www.oecd.org/bookshop>> adresinden erişildi.
- OECD (2010). Education at a glance. 12 Mart 2010 tarihinde <<http://www.oecd.org/bookshop>> adresinden erişildi.
- Oliveria, T. and Pereira, P. (2009). Who pays the bill? Study cost and students income in Portuguese higher education. *European Journal of Education*, 24(1), 111-121.
- ÖSYM (2010). Yükseköğretim istatistikleri. Ankara: YÖK. 24 Mart 2010 tarihinde <<http://www.osym.gov.tr>> adresinden erişildi.
- Psacharopoulos, G. and Woodhall, M. (1985). Education for development: an analysis of investment choices. Oxford: Oxford University Press.
- Resmi Gazete (2009). 2008-2009 Dönemi Ödenecek Öğrenci Katkı Payları. Ankara. 23 Mart 2010 tarihinde <<http://www.resmi-gazete.org>> adresinden erişildi.
- Rozada, M. G. and Menendez, A. (2002). Public university in Argentina: subsidizing the rich? *Economics of Education Review*, 21, 341-351.
- Saxton, J. (2000). Investment in education: private and public returns. Joint Economic Committee United States Congress. 21 Ekim 2005 tarihinde <<http://www.house.gov/jec/educ.pdf>> adresinden erişildi.
- Siphambe, H. K. (2006). Rates of return to education in Botswana. *Economics of Education Review*, 19(3), 291-300.
- Stiglitz, J. E. (1994). Kamu kesimi ekonomisi (Ö. F. Batırel, Çev.) İstanbul: Marmara Üniv. Yayınları No: 549.
- TED (2005). Türkiye'de üniversiteye giriş sisteminin aileye ve topluma maliyeti araştırması ve çözüm önerileri. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Usher, D. (1997). Education as a deterrent to crime. *Canadian Journal of Economics*, 30(2), 367-384.
- Wolfe, B. and Scrivner, S. (2003). Providing universal preschool for four-year olds. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Yonezawa, A., Nakatsui, I., and Kobayashi, T. (2002). University rankings in Japan. *Higher Education in Europe*, 27(4), 373-382.
- YÖK (1997). Üniversite öğrencileri aile gelirleri, eğitim harcamaları, mali yardım ve iş beklentileri araştırması. 2 Ocak 2006 tarihinde <<http://www.yok.gov.tr>> adresinden erişildi.
- Ziderman, A. (2002). Financing student loans in Thailand: revolving funds or openended commitment? *Economics of Education Review*, 21(2), 367.